

הַכְּבוֹד הַגָּבוֹה לְרַבּוֹתֵינוּ

סֵפֶר

זֶהָר הַקְּדוֹשׁ

עִם בְּאוּר
הַפֶּתַח וְהַכְּבוֹד

מאמר ליום הכיפורים

בהוצאת ישיבת "אביר יעקב"
מוסדות "אור מאיר שמחה" נהריה
על שם כ"ק אדמו"ר רבי מאיר אביחצירא זע"א

מדרשת קרן שליל ברכה

בח ומעלת התשובה

רבי יצחק ורבי יהודה הוו אזלי מאושא ללוד, אמר רבי יהודה ניקא מילין דאורייתא וניזיל. פתח רבי יהודה ואמר, 'כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור' ונגו' (שמות כא לג), מה פתיב בתריה, 'בעל הבור ישלם' ונגו', ומה על דא פך, מאן דגרים לאבאשא עלמא בחובוי על אחת כמה וכמה.
אלא תוהנא דאף על גב דאבאיש עלמא, אמאי אית ליה

הפטר והפבור

במאמר זה יבואר שהחוטא פוגם ומוזיק את כל העולם, ועל ידי תשובתו מתקן הכל, ויבואר שעיקר מעלת התשובה היא לפני ששורה הדין כיון שלאחר ששורה הדין אי אפשר לסלקו עד שיושלם הדין, ומבאר שיש שני בחינות בתשובה, 'תשובה סתם' שהרחמים חוזרים להשפיע למלכות והיא משפיעה לעולמות, ו'תשובה שלימה' שהיא תשובה במסירת נפש למיתה שמתקנת את כל העולמות.

התורה חייבה, אף שאין הבור הולך ומזיק את השור אלא השור בא לבור ומפיל את עצמו, ואין האדם החופר את הבור מזיק בעצמו אלא גרם שהבור שהוא קרקע עולם יזיק, **מאן דגרים לאבאשא עלמא בחובוי** - מי שגורם להרע לעולם בעוונותיו, **על אחת כמה וכמה** - כל שכן שמגיע לו להענש פי כמה וכמה מחיוב נזקי בור, כיון שהחוטא הולך לאחריים ומזיק אותם וגם מזיק בעצמו ולא על ידי גרמת מעשיו.

איך מועילה תשובה

אחר שיאר רבי יהודה שהחוטא פוגם ומזיק את כל העולם, מקשה אם כן איך מועילה התשובה.

אלא תוהנא - אלא שאני תמה בענין זה **דאף על גב דאבאיש עלמא** - שאף על פי שהחוטא טינף את העולם בחטאיו, אם כן **אמאי אית ליה**

רבי יצחק ורבי יהודה הוו אזלי מאושא ללוד - רבי יהודה ורבי יצחק היו הולכים מאושא ללוד^א, **אמר רבי יהודה** - לרבי יצחק, **ניקא מילין דאורייתא וניזיל** - נאמר דברי תורה ונלך בדרך. **פתח רבי יהודה ואמר** - פתח רבי יהודה והביא את הפסוק (שמות כא לג) שנאמר בענין נזקי בור, **'כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו ונפל שמה שור או חמור ונגו'** - והשור וחמור מתו מחמת נפילתם לבור, **מה פתיב בתריה** - ומה כתוב בפסוק אחריו, **'בעל הבור ישלם' ונגו'** - בעל הבור שהוא פותח או כורה הבור חייב בתשלומי הנזק לבעל השור או החמור, כיון שניזוקו על ידי מעשיו שחפר את הבור. ואומר רבי יהודה שיש ללמוד מחיוב התורה בנזקי בור קל וחומר **ומה על דא פך** - ומה על נזקי בור

מקורות וציטוטים

ד. רמ"ק, ובתוך דבריו הוסיף שעושה עוון חמור כיון שמוזיק לרבים ולגופם ממש [ולא רק לממונם].
 והרמ"ז ביאר שעיקר דקדוק רבי יהודה הוא כמה שהביא לשון הפסוק **'בעל הבור ישלם** כסף ישיב לבעליו', שהיה יכול לקצר ולכתוב **'כסף ישיב לבעליו'**, אלא שקראו הפסוק **'בעל הבור** כמבואר

א. ראה בניצוצי זוהר כאן (אות ז) ובדבריו בזהר תרומה (קסט: אות יב) שכתב שאין זה עיר לוד הנודעת שבדרום ארץ ישראל, אלא מקום בגליל, ע"ש. וראה עוד בניצוצי זוהר על תיקוני זוהר (הקדמה א. אות א).

ב. נ"א: רבי יצחק.

ג. נ"א: רבי יצחק.

תְּשׁוּבָה, כְּמָה דְכָתִיב (במדבר ה ו-ז) 'אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ וְגו',
'וְהִתְוודוּ אֶת חַטָּאתָם', 'וְהָשִׁיב'.

אֶלָּא וְדאי דָּא מְהֵנֵיא לְהוּ, בְּגִין דְּעֵבִיד תְּשׁוּבָה, כְּבִיכּוּל
הוּא עֵבִיד לִיה מִמֶּש, דְּהָא מָה דְּפָגִים לְעֵילָא, אֲתִקֵּן
לִיה, וּבְמָה בְּתִשׁוּבָה. דְּכָתִיב (שם) 'אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ וְגו',

תְּפִתֵּר וְתִכְבֹּד

יהודה איך מועילה תשובתו אחר שפגם וקלקל את העולם.

ומתרץ רבי יהודה אֶלָּא וְדאי דָּא מְהֵנֵיא לְהוּ
- אלא בודאי התשובה מועילה להם
לחוטא ולכל העולם, בְּגִין דְּעֵבִיד תְּשׁוּבָה -
כיון שעושה תשובה, כְּבִיכּוּל הוּא עֵבִיד לִיה
מִמֶּש - נחשב לו כביכול שהוא עושה ומתקן את
ממש את מידת התשובה, והיינו שמתקן את
הבינה שנקראת 'תשובה', דְּהָא מָה דְּפָגִים
לְעֵילָא - שהרי מה שפגם למעלה בעולמות
העליונים, אֲתִקֵּן לִיה - תיקן אותו, וּבְמָה
- תיקנו, בְּתִשׁוּבָה - על ידי התשובה, דְּכָתִיב
- כמו שכתוב בפסוק (במדבר ה ו) שהובא לעיל,
'אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִקְל חַטָּאת הָאֵדָם
לְמַעַל מִעַל בְּה' וְגו' - שאם איש או אשה

תְּשׁוּבָה - למה יש לו תשובה על חטאיו, אחר
שפגם והזיק בחטאו אנשים אחרים היאך
מועלת תשובתו, כְּמָה דְכָתִיב - כמו שכתוב
בפסוק שיש תשובה על החטאים (במדבר ה ו)
'אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִקְל חַטָּאת הָאֵדָם
לְמַעַל מִעַל בְּה' וְגו' - ופסוק זה עוסק באדם
שגזל והכחיש בשבועה את גזילתו, ורבי יהודה
מדקדק את לשון הפסוק 'מכל חטאת האדם'
ומבאר על כל החטאים שאדם עשה, וכתוב
בפסוק (שם פסוק ז) שהתיקון לחטאם הוא
'וְהִתְוודוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ' -
שיתוודו על החטא שעשו, 'וְהָשִׁיב אֶת אֲשָׁמוֹ
בְּרֵאשׁוֹ וְחִמִּישְׁתּוּ יֶסֶף עֵלָיו' - וישיב את הקרן
שגזל בתוספת חומש, ומוכח מהפסוק שהאדם
החוטא יש תשובה לחטאו, ובזה תמה רבי

מקורות וציטוטים

שתשובה היא בינה]. ומבאר הרמ"ז שרבי יהודה מבאר בזה את
הלשון שאומרים 'עושה תשובה', ומה שייך לשון עשיה על תשובה,
ומבאר רבי יהודה שכביכול הוא עושה וממציא מציאות עצום
לאימא הנקראת תשובה, יותר ממה שעושה צדיק גמור.
והדממשק אליעזר ביאר עפ"י דברי הארז"ל בעץ חיים (שער א פרק
ו, ובדבריו צין לשער הכללים פ"ב וצ"ע) שעל ידי שבני אדם עושים
עבירות מסתלקים הספירות כדי שלא יהיה בהם פגם על ידי
העבירות, ולשעושים תשובה חוזרים הספירות למקומם הראשון,
ולכן עשרה ימים מראש השנה עד יום הכיפורים נקראים 'עשרת
ימי תשובה' כיון שחוזרים הספירות למקומם, וכן כאן מחזיר
בתשובתו את הספירות למקומם לכן נחשב שכביכול הוא עביד
ליה לקודשא בריך הוא ממש. וראה בוהר בחוקותי (לעיל ק"ג) מעין
זה על קיום התורה והמצוות שנאמר (ויקרא יט ז) 'ועשיתם אותם'
ומבאר הזוהר 'אמר קודשא בריך הוא כאילו עשאני, וראה במקדש
מלך שם שביאר עפ"י דברי הארז"ל שהביא כאן הדמשק אליעזר.
י. גייסת הרמ"ק באו"י: דְּהָא מָה דְּפָגִים לְעֵילָא אֲתִקֵּן לִיה לְתַמָּא,
וּבְמָה בְּתִשׁוּבָה וכו'. וביאר: כי העוון גורם סילוק השפע והאור ממדה
יודעה כפי ענין הפגם, ובשובו לפני קונו בתשובה על העוון ההוא,
חזר האור והשפע מאיר המקום החשוך ההוא, ובהו כל

בגמרא (ב"ק כט) שבור אינו ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאילו
הוא ברשותו, ולכן עושה רבי יהודה קל וחומר 'ומה על דא כך' ומה
על חייב נזקי בור שהיה לנו לומר שכל אחד יפקח על ממנו שלא
ינזק, ואף על פי כן התורה אומרת שהכורה את הבור הוא נקרא בעל
התקלה וחייב בנזקיו, כל שכן הגורם רעה בעונותיו למי שאינו יכול
להשמור, שאינו יודע שחבירו חטא, ודאי שחייב.

ה. רמ"ק. וראה עוד ביאור בדמשק אליעזר שביאר את דברי רבי
יהודה במחטיא אחרים.

- ו. רש"י שם.
- ז. עפ"י הרמ"ז.

ח. הרמ"ז דקדק את הלשון שפתח בלשון רבים 'דא מהניא להו'
ומסיים בלשון יחיד 'בגין דעביד תשובה', ולכן ביאר שהחוטא
שעושה תשובה הוא מועיל לתקן את כל העולם. וכתב שבוה יבאר
מה שאמרו רז"ל (יומא פג) 'גדולה תשובה שפביא רפואה לעולם',
והביאור שדוקא מפני גדול סגולת התשובה יש בה כח לרפאות כל
מה שהזיק לעולם, דאם לא היה כחה גדול לא היה נמלט החוטא
מן העונש, קל וחומר מבור, אלא דזו סגולתה לתקן ממש כל
המעוות וביתר שאת.

ט. עפ"י הרמ"ק והרמ"ז. [וכמבאר ברעיא מהימנא (בעמוד זה)

וְהִתְהוּדוּ אֶת חֲטָאתֵם, וְהִשִּׁיב, וְתִשׁוּבָה אֶתְקִין בְּלֵא, אֶתְקִין לְעֵילָא אֶתְקִין לְתַמָּא, אֶתְקִין לְגַרְמִיָּה אֶתְקִין לְכָל עֲלָמָא.
פְּתַח רַבִּי יִצְחָק אֲבַתְרִיָּה וְאָמַר, 'בְּצַר לְךָ וּמִצְאֹוֹךְ בַּל תְּדַרְבְּרִים הָאֱלֹהִים וְגו' (דברים ד ל), 'בְּצַר לְךָ,

הַפְתָּר וְהַכְּבוֹד

אחר שביאר רבי יהודה את מהות התשובה וכוחה, רבי יצחק מבאר שיעקר מעלת התשובה כשנעשית מיד אחר החטא, אך אחר שנגזר הדין. מדת הדין השורה בעולם לא מסתלקת עד שתשלים את העונש.¹
פְּתַח רַבִּי יִצְחָק אֲבַתְרִיָּה וְאָמַר - פתח רבי יצחק לדרוש בענין התשובה אחר דברי רבי יהודה ואמר, ופתח בתוכחת משה רבינו ע"ה לבני ישראל שהם עתידים לעבוד עבודה זרה ויענשו, ואמר להם (דברים ד ל) **'בְּצַר לְךָ וּמִצְאֹוֹךְ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים וְשִׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי וְגו'** - שאחר כך ישובו בתשובה. ואומר רבי יצחק שמדברי הפסוק **'בְּצַר לְךָ וּמִצְאֹוֹךְ**

חטאו באחד מן החטאים, תקונם הוא **'וְהִתְהוּדוּ אֶת חֲטָאתֵם, וְהִשִּׁיב'** - שיתוודו וישוּבו בתשובה על חטאם וישיבו את הגזל, ומבואר בפסוק שתשובה מועילה לחוטאים, **וְתִשׁוּבָה אֶתְקִין כָּלֵא** - ותשובה מתקנת את הכל, **אֶתְקִין לְעֵילָא** - מתקן למעלה את הבינה שהיא ה' ראשונה של שם הוי"ה², **אֶתְקִין לְתַמָּא** - ומתקן למטה את המלכות שהיא ה' אחרונה של שם הוי"ה³, **אֶתְקִין לְגַרְמִיָּה** - מתקן את עצמו מהפגם שנעשה בו בחטאו, **אֶתְקִין לְכָל עֲלָמָא** - ומתקן את כל העולם מהפגם שפגם בהם בחטאו⁴.

מקורות וצינים

קדושה לשלשה קליפות הרעות (רוח סערה, ענן גדול, ואש מתלקחת) ומשפיל שמה הניצוצות, והטוב נכנע לרע בר מינון, ובהו פוגם למעלה פגם גדול, והוא כי כל הטוב שבתוך הסטרא אחרא הוא מתקיים בשפע הקדושה. האמנם כשהרשע מתכוון בתשובה כתיקונה מוריד כח עצום על נשמתו ומחזקה הלעלות ניצוציו מבור תחתיות [משלש קליפות הרעות], ולא ישוב לנגה [היכן שהיו לפני החטא] אלא עולים לקודש ממש למקורם. וגורמים ייחודים מופלאים שנעשים בעוצם חשק עצום, על דרך איש ואשתו שהיו רחוקים זמן רב וחזרו להתייחד.
ובזה תבין בדיוק דברי המאמר, דלפי הנראה לכאורה היה לו לומר 'דהא אתקין מה דפגים לעילא, ולא אמר כן אלא אמר 'מה דפגים לעילא אתקין ליה', ורוצה לומר שפגמו הוא סיבת תיקונו הגדול, 'ובמה' בתשובה' שעל ידה הודונת נעשין זכויות (זימא פו:), הרי שהפגם הנפק למצוה. ותשובה אתקין כלא וכו', והוה עדיפות התשובה שעושה תיקון כולל 'לעילא', שתשובה היא לישון תשוב ה' עלינו על ה' (הבינה שהיא ה' עלינו חוזרת ומשפיעה לזעיר אנפין שהוא אות ו'). 'לתתא' שעל ידי התשובה תשוב ה' אחרונה להתחבר אל הו' [שחוזרת המלכות שהיא ה' אחרונה להתחבר עם זעיר אנפין שהוא אות ו']. 'אתקין לגרמיה' הוא השבת כל נדחי ניצוציו בכלל ופרט למקומם העליון. 'עודי לכל עלמא' שמלבד שסיר מעליו הפגם אשר נפגם בעוונותיו, יתקן מפליא לעשות שמחסידי כח כל הסטרא אחרא בהעלות מתוכו גם השפע שמחיהו, והוה ביאור הפסוק (שעיה נו, יט) 'שלום שלום לרחוק ולקרוב', 'לרחוק' הניצוצות שנפלו לשלשה הקליפות הרעות שהם רחוקות, 'ולקרב' לאותם שבנוגה הקרב לקדושה.
יד. עפי' הרמ"ז.
טז. ס"א: רבי יהודה.

בחינה שפגם חוזר ומתקן, והוה שאמר 'מה דפגים לעילא' בספירות, מתקן לתתא במעשה התשובה, כענין העוון שחוטא למטה ופוגם למעלה, [כמו כן התשובה למטה פועלת לתקן למעלה בספירות].
יא. הגהות מהרמ"ו [הובא רק במקדש מלך]. וכמבואר ברעיא מהימנא (בעמוד זה) שתשובה היא בינה. וכן מבואר בוזה ויקרא (לעיל טו:) ובוזה ויחי (היא ר"ט).
יב. הגהות מהרמ"ו [הובא רק במקדש מלך]. וכמבואר הלן בדברי רבי יצחק שכנסת ישראל [-המלכות] גם נקראת תשובה. וכן מבואר ברעיא מהימנא (להלן קבב) שיש 'תשובה תתא' שנקראת ה' [שהיא המלכות]. וראה עוד בשער הגלגלים (הקדמה כא, כ ע"ב) שיש עבירות שפוגמות ומורידות את ה' אחרונה שהיא המלכות, ובתשובתו תשוב ה' אחרונה שהיא המלכות, ויש עבירות שמורידות את הבינה ואז בתשובתו תשוב ה' שהיא הבינה, ויש בזה כמה חילוקים להיכן תשוב ה', ע"ש.
יג. הרמ"ז ביאר את דברי רבי יהודה עפי' דברי האר"ל בעין חיים (שער נה קג) ש'אדם הראשון נוגה חסידו חלוק כח קליפת נוגה שהוא עין הדעת טוב ורע [שקליפת נוגה חצי טוב וחצי רע], כיון שעל ידי חטאו נפלו לתוכה כמה וכמה ניצוצות קדושה מביחית כל הנשמות שהיו כלולות בו, ולכן ניתנו המצוות לצרף את הבריות כדברי חז"ל (ב"ר מד א), והביאור בזה שיעקר התורה הוא הלימוד והעיון עד שאמרו חז"ל (שבת יא.) שמי שתורתו אומנותו פסור מכל המצוות, ואם כן למה הוצרכו המצוות, וביאור 'לצרף בהן את הבריות', שהמצוות מגולגלות על ידי מעשה החומרי לסדר מרע במצוות לא תעשה להפריד הפסולת מן האוכל, ולעשות טוב במצוות עשה להחזיר הטוב מקליפת נוגה ולהעלותו למקורו ולהוהידי השפע לעולמות, שזו פועל הצדיקים להבדיל הניצוצות מקליפת נוגה ולהעלותם למקורם אל הקודש. ולעומת זאת הרשע מחבר את קליפת נוגה שיש בה ניצוצות

מכאן דתשובה מעליא מבליא, עד לא ישרי דינא בעלמא, דביתר דשרי דינא תקנה חיליה מאן יעבר ליה מעלמא ויסלק ליה, דהא בין דשאר דינא, לא אסתליק עד דישתלים, בתר דאשתלים, ועבר תשובה, אתקין עלמין פלהו. משמע, דבתיב 'ומצאוך בל הדברים האלה באחרית הימים', ובתיב 'ושבת עד יהיה אלהיך וגו', 'כי אל רחום יהיה אלהיך וגו'.

הפטר והפסוק

ועבר תשובה - והוא עשה תשובה על חטאו,
אתקין עלמין פלהו - הוא מתקן את כל
 העולמות שנפגמו בחטאו. וכך **משמע** -
 שהתשובה היא מתקנת את העולמות שנפגמו
 בחטאו, **דבתיב** - שכתוב בפסוק (שם) **'ומצאוך**
כל הדברים האלה באחרית הימים -
 ומבאר רבי יצחק להלן פסוק זה שפגם העוונות
 פוגם בשכינה הנקראת 'אחרית הימים', **ובתיב**
 - בהמשך הפסוק **'ושבת עד יהיה אלהיך**
ושמעך בקלו וגו' - שתשוב לה' אלוהיך, **'כי**
אל רחום יהיה אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך'
וגו' - כיון שה' הוא אל רחום וחנן ויקבל את
 התשובה, ומבאר מכאן שהתשובה מתקנת את
 השכינה שנקראת 'אחרית הימים' שמחמת
 עוונותיו היתה בגלות ונפגמה בעוונותיו, וכן
 התשובה מתקנת את פגם כל העולמות".

כל הדברים האלה - משמע שמתן שהגיע הזמן
 של 'בצר לך', בהכרח 'ומצאוך כל הדברים
 האלה' ויתקיימו דברי הקלה, **מכאן דתשובה**
מעליא מכלא - מבואר מכאן שמה שאמרנו
 שהתשובה מעולה מהכל ומועילה להציל
 מהעונש, הוא **עד לא ישרי דינא בעלמא** -
 עד שלא ישרה הדין בעולם, **דביתר דשרי**
דינא - שאחר ששורה הדין בעולם, **תקיין**
חיליה - חזק כוחו של הדין, וכיון ששרה הדין
 וכוחו חזק **מאן יעבר ליה מעלמא ויסלק**
ליה - מי יכול להעביר אותו ולסלק אותו
 מהעולם, **דהא בין דשאר דינא** - שהרי כיון
 שהדין שורה, הוא **לא אסתליק עד**
דישתלים - לא מסתלק עד שיושלם הדין
 ויתבצע העונש.³¹ **בתר דאשתלים** - אחר
 שהושלם הדין והעונש נעשה באדם החוטא,

מקורות וציטוטים

להתפשט למטה ח"ו, ויש צדיקים שאין ממתיקים הדינים קודם
 התפשטותם למטה, אלא כשרואה שהדינים וגזירות רעות ח"ו
 מתפשטים למטה בעולם העשיה או עומדים ומתפללים ומבקשים
 המתקה עליהם ונמתקין, לזה אמר 'בצר לך מכאן דתשובה מעליא
 מכלא', והוא עד שאין שורה דינים בעולם הזה, 'דביתר דשרי דינא
 תקיין חיליה' רוצה לומר דינים וגבורות כל זמן שהם מתפשטים
 יותר הם יותר תקיפים בכוחם, [וב]עבור זה יש ספק אם יכולין
 או להמתיק אותם, 'מאן יעבר ליה מעלמא ויסלק ליה' מי ואיזה
 איש חסיד וצדיק שיכול להמתיק או כל כח הדינים כי הם
 מתפשטים בתוקף הדין ח"ו, 'זכיון דשאר דינא' שכבר מתפשטים
 בעולם ח"ו הדינים, 'לא אסתליק עד דישתלים' עד שיעשה
 תשובה וישלם תקונו למעלה בשלימות גדול, ע"כ.

יז. ראה להלן שהובאו דברי הרמ"ק שהיסורין מורקין רק יחד עם
 התשובה, ושאינו עושה תשובה עם היסורין רעתו גדולה יותר.

יח. עפ"י רמ"ק.

30. עפ"י הרמ"ק. וכתב הרמ"ז בביאור הענין, וז"ל: הענין הוא
 שידוע שכל חוטא פוגם בנפשו ובמקורה, ולא עוד שמשלית עליה
 הקטגור והמשחית שברא בעונו, אשר לכן צריך החוטא להתמרק
 במיני התשובה והסיגופים המוכרחים לכפרתו, כי בהם מכלה אותו
 הקטגור ומתקן פגמי נשמתו וכו', כי כן כוונת העונשים שבתורה
 היא להתם הפשע וכו', ואמנם אם החוטא ממהר ומקדים לעשות
 דין בעצמו ברפואות התשובה הלא היא התשובה המופלאה
 והמעליא הנזכרת לעיל בתחילת דברי רבי יצחק [רבי יהודה
 לגירסתינו], ואז אין צורך למדת הדין לשלוח צרות ורעות. אבל אם
 אינו מודרו לעשות כן שאז מדת הדין שורה ושופטת, דין הוא
 שתשלט ותדין עד שיגמר המיתוק על פי גזירת דיין אמת יתברך
 שמו, ע"כ.

והדמשק אליעזר כתב וז"ל: כתב הנועם אלימלך שיש ב' מיני
 צדיקים, יש צדיק שמקדים בתפלתו והכה וממתיק דינים של כל
 פרט ופרט מישראל או בכלל כל ישראל, עד שאין יכולין הדינים

**'בְּאַחֲרֵי הַיָּמִים', מֵאִי אֵיכָּא הָכָא, אֶלְמָא לְאַנְלִלְלָא בְּנִסְתַּי
 יִשְׂרָאֵל דְּאִיהִי בְּגִלּוּתָא, וְאַשְׁתַּכַּחַת בְּעֶאֱקוּ דְלַהוֹן,
 וְלֵא שְׂבָקַת לִזְוִן לְעַלְמִין, וּבְגִין כְּךָ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אָף עַל
 גַּב דְּאִשְׁרֵי דִינָא בְּעַלְמָא, בְּעֵי דִיְהִירְוִן יִשְׂרָאֵל בְּתִשׁוּבָה,
 לְאוּטְבָא לְהוּ בְּהַאי עַלְמָא וּבְעַלְמָא דְאַתִּי, וְלִית לָךְ מָאן דְקָאִים
 קַמִּי תִשׁוּבָה.**

הַפְתָּר וְהַפְּסוּק

והצער שנעשה לעם ישראל בגלות נעשה גם לשכינה הקדושה על ידי הקליפות^א, וְאָף על פי כן שעל ידי הגלות השכינה נפגמת **לֵא שְׂבָקַת לִזְוִן לְעַלְמִין** - לא עוזבת אותם לעולם^ב. **וּבְגִין כְּךָ** - ומפני כך שהשכינה נפגמת בגלותה עם עם ישראל והתיקון לזה הוא על ידי תשובה^ג, **קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אָף עַל פִּי שְׂבָקַת לִזְוִן לְעַלְמִין** - אף על פי שהקדוש ברוך הוא השרה את הדין בעולם מחמת עוונות עם ישראל והגלה אותם, **בְּעֵי דִיְהִירְוִן יִשְׂרָאֵל בְּתִשׁוּבָה** - רוצה שיחזרו עם ישראל בתשובה^ד, **לְאוּטְבָא לְהוּ בְּהַאי עַלְמָא** - כדי להטיב להם בעולם הזה על ידי השפע שמתחדש על ידי התשובה^ה, **וּבְעַלְמָא דְאַתִּי** - כן להטיב להם בעולם הבא, **וְלִית לָךְ מָאן דְקָאִים קַמִּי תִשׁוּבָה** - ואין לך דבר שעומד בפני התשובה^ו.

אחר שביאר רבי יצחק את הפסוק 'בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך', שאחר ששורה הדין לא מועילה תשובה לבדה, אלא צריך גם שמדת הדין תפעל פעולתה ותדינהו ביסוריו, ממשיך לבאר רבי יצחק את הפסוק. ושואל רבי יצחק על מה שהוזכר בפסוק **'בְּאַחֲרֵי הַיָּמִים', מֵאִי אֵיכָּא הָכָא** - מה ענינו כאן בפסוק, כיון שענין הפסוק 'ומצאוך כל הדברים האלה' הוא העונש שנעשה בסבת העוונות, אם כן במה ענין 'אחרית הימים' שייך לעונש על העוונות שהוזכר לפני כן^א. ומתרץ רבי יצחק **אֶלְא** - כוונת פסוק בהזכירו את 'אחרית הימים', **לְאַנְלִלְלָא בְּנִסְתַּי יִשְׂרָאֵל** - לכלול את כנסת ישראל שהיא השכינה הנקראת 'אחרית הימים' יחד עם עם ישראל בצערם^ב, **דְּאִיהִי בְּגִלּוּתָא** - שהיא בגלות יחד אתם כדי לשמור עליהם, **וְאַשְׁתַּכַּחַת בְּעֶאֱקוּ דְלַהוֹן** - ונמצאת בצרה שלהם כיון שהפגם

מְקוּרֹת וְצִיּוּנִים

[לא מסתלק הדין עד שנשלם], בתר דאשתלים [-אחר שנשלם הדין] ועבד תשובה אתקין עלמין כלהו [-מתקן את כל העולמות]. וכן כתב הרמ"ק: שאין היסורין ממוקדן אם לא על ידי תשובה, אבל יסורין שאין עמהם תשובה הם רעים יותר מחטא בלא יסורין, כדכתיב (ירמיה ה' ג) (הכתי) ('היכיתה) אותם ולא חלו' וגו', וכן (ישעיה א' ה) 'על מה תפנו עוד תוסיפו [סרה]' וגו', וכתיב (ירמיה ב' ל) 'לשוא הכתי את בניכם [מוסר לא לקחו] וגו'.

כה. רמ"ק.

כו. וכמבואר בוזהר משפטים (ח"ב קו.). וכן הוא בירושלמי (פאה פ"א ה"א) 'אין כל דבר עומד בפני בעלי תשובה'.

יז. רמ"ק.

ב. דמשק אליעזר. וביאר שהשכינה שהיא ספירת המלכות נקראת אחרית הימים כיון שהיא סופה דכל דרגין של כל הימים שבתפארת [-כיון שספירת המלכות היא בסוף שש קצוות התפארת שהם ספירות הג'ת"ו נה"י שנקראים ימים].

כא. רמ"ק.

כב. רמ"ק.

כג. רמ"ק.

כד. ואף שהתבאר לעיל שאחר ששורה הדין הוא צריך לפעול את העונש, צריך גם את התשובה, וכלשון הוזהר לעיל 'כיון דשאר דינא [-כיון ששורה הדין] לא אסתליק עד דישתלים